

บูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย
Integrating Buddhist Aesthetics that Influencing the Way of Life of Fang
City Community in The Context of Contemporary Lanna Society

พระรัฐพงศ์ อาจิณฺณธมฺโม (ทองแปง)¹, โพน นามณี¹

Phrarattaphong Ācīṇṇadhammo (Thongpang)¹, Phon Namanee¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา¹

Mahamakut Buddhist University Lanna Campus, Thailand¹

Corresponding Author E-mail: uttaphong2539@gmail.com

Article Info

Research Article

Received: 05/04/2026

Revised: 04/06/2026

Accepted: 08/06/2026

Published online: 25/06/2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพุทธสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในศิลปกรรมเมืองฝาง 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย 3) เพื่อบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสารร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 16 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ ช่างฝีมือท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศิลป์ ผู้มีบทบาทในชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า 1) พุทธสุนทรียศาสตร์ในศิลปกรรมเมืองฝางสะท้อนการผสมผสานหลักธรรมกับความงามทางจิตวิญญาณ พระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝางเป็นผลของทั้งงานศิลป์และสัญลักษณ์แห่งศรัทธา 2) ในด้านวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางยังคงดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมล้านนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางศาสนา การศึกษา และกิจกรรมสาธารณะของชุมชน อีกทั้งยังมีการสืบสานภาษา ประเพณี พิธีกรรมท้องถิ่น 3) พุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝาง ในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมจึงเกิดความท้าทายต่อการธำรงรักษามรดกศิลปวัฒนธรรม การลดบทบาทช่างท้องถิ่น การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต 4) องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ฝางโมเดล การบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) มิติศิลปกรรมที่สะท้อนความงาม อัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมล้านนา (2) มิติพิธีกรรม (3) มิติชุมชนความสัมพันธ์ทางสังคม (4) มิติผลลัพธ์ที่นำไปสู่ความยั่งยืนทางวัฒนธรรม หล่อหลอมวิถีชีวิต ค่านิยม อัตลักษณ์ของชุมชนเมืองฝางได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: พุทธสุนทรียศาสตร์,
ศิลปกรรมเมืองฝาง, ชุมชนเมืองฝาง,
สังคมล้านนาร่วมสมัย

Abstract

This research article has four objectives: 1) to study Buddhist aesthetics as reflected in the art of Muang Fang; 2) to study the lifestyle of the Muang Fang community in the context of contemporary Lanna society; 3) to integrate the influence of Buddhist aesthetics on the lifestyle of the Muang Fang community in the context of contemporary Lanna society; and 4) to present knowledge regarding the integration of Buddhist aesthetics and its influence on the lifestyle of the Muang Fang community in the context of contemporary Lanna society. This is a qualitative research study using document analysis combined with in-depth interviews with 16 individuals, including monks, local artisans, experts in Buddhist art, and key figures in the community.

The research findings revealed that: 1) Buddhist aesthetics in Fang City's art reflect the integration of Buddhist principles with spiritual beauty. Bronze Buddha images from the Fang school are both works of art and symbols of faith. 2) In terms of community life, Fang City maintains its Lanna cultural identity, with temples as centers of religious, educational, and public activities. Furthermore, the preservation of local language, traditions, and rituals continues. 3) Buddhist aesthetics influence the economic, social, and cultural aspects of Fang City's community life, posing challenges to the preservation of artistic and cultural heritage, the declining role of local artisans, and changes in lifestyle. 4) The knowledge gained from the research, the FANG Model, integrating Buddhist aesthetics, comprises four components: F (Forms of Buddhist Art) – the artistic dimension reflecting beauty and Lanna artistic and cultural identity; A (Aesthetic Ritual Practice) – the ritual dimension; N (Network of Community Life) – the community and social relationships dimension; and G (Generative Cultural Sustainability) the outcome dimension leading to cultural sustainability, continuously shaping the lifestyle, values, and identity of the Fang City community.

Keywords : Buddhist aesthetics, Muang Fang art, Fang city community, Contemporary Lanna society

บทนำ

พระพุทธศาสนายังเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมวิถีชีวิต จิตสำนึก และวัฒนธรรมของสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในดินแดนล้านนา ซึ่งพระพุทธศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นหลักคำสอนทางจิตใจเท่านั้น หากยังแฝงอยู่ในรูปแบบของศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และสุนทรียภาพที่สะท้อนโลกทัศน์ ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชุมชน พุทธสุนทรียศาสตร์จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงศิลปะ ศาสนา และวิถีชีวิตประเพณีของผู้คนเข้าด้วยกันอย่างอย่างลงตัว (กรมศิลปากร, 2542: 20) เป็นวิถีการดำเนินชีวิตที่อาศัยความเมตตา ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความรักใคร่สามัคคีในชุมชน และยังก่อให้เกิดการสร้างงานสถาปัตยกรรม และงานประติมากรรมจำนวนมากในเวลาต่อมา

“เมืองฝาง” เป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีการสร้างเมือง และมีความเป็นมาอย่างช้านาน อีกทั้งยังมีการสร้างงานพุทธศิลป์ที่ล้ำค่า คือการสร้างพระพุทธรูป ซึ่งนับเป็นสัญลักษณ์สำคัญอันเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ในเวลา

ต่อมาเมื่อคนในแต่ละท้องถิ่นยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น จึงเกิดคิดการสร้างศาสนสถาน การสร้างพระพุทธรูปเพิ่มมากขึ้น การสร้างพระพุทธรูปที่มีศิลปะเฉพาะข้างเรียกว่า “พระพุทธรูปสกุลช่างฝาง” ที่แฝงไปด้วยพุทธสุนทรียศาสตร์ (พัชรารวรรณ บัวอ่วม, 2559: 39) ความงดงามเฉพาะท้องถิ่น และมีความโดดเด่นด้านพุทธศิลป์ สะท้อนเอกลักษณ์ทางศิลปะและจิตวิญญาณ อีกทั้งยังเป็นศูนย์รวมศรัทธาและเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าการสร้างศาสนสถาน แสดงให้เห็นถึงอุดมคติอันดีงามเพื่อถ่ายทอดความลึกซึ้งถึงแก่นสารแห่งพุทธธรรมได้ ด้วยพระธรรมของพระพุทธองค์ที่เป็นแรงบันดาลใจให้ช่างได้คิดสร้างพระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝาง อย่างไรก็ตาม กระแสโลกาภิวัตน์และบริโภคนิยมได้ส่งผลให้คุณค่าดั้งเดิมเปลี่ยนแปลง

แม้จะมีงานศึกษาอยู่จำนวนหนึ่ง ที่เกี่ยวกับศิลปกรรมล้านนา ประวัติศาสตร์เมืองฝาง และแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในพระพุทธศาสนา แต่การศึกษาส่วนใหญ่มักมุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี หรือรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นสำคัญ โดยยังขาดการเชื่อมโยงกับสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ขณะที่งานศึกษาด้านพุทธสุนทรียศาสตร์มุ่งศึกษาแนวคิดทางปรัชญาหรือวิเคราะห์บริบทของพุทธศิลป์ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมืองฝาง จังหวัดเชียงใหม่(คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2539: 127) เป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมล้านนาเฉพาะถิ่น เช่น พระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝาง รวมทั้งมีประเพณี พิธีกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนที่มีรากฐานจากพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยที่ศึกษา “พุทธสุนทรียศาสตร์” ในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทหล่อหลอมวิถีชีวิต ค่านิยม และอัตลักษณ์ของชุมชนในสังคมล้านนายังมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้น จึงปรากฏช่องว่างทางวิชาการอยู่ การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาการบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในศิลปกรรมเมืองฝาง และวิเคราะห์อิทธิพลของพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์องค์ความรู้และเสนอรูปแบบการบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่สามารถอธิบายบทบาทของพุทธศิลป์ในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่ช่วยธำรงอัตลักษณ์ของชุมชน เมืองฝางได้อย่างมีความหมายในสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์งานวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพุทธสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในศิลปกรรมเมืองฝาง
- 2) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย
- 3) เพื่อบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย
- 4) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย”

1) **รูปแบบการวิจัย** เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบผสมผสานโดยใช้ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) เป็นหลัก เพื่อศึกษาถึงบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ผู้วิจัยจึงลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูล

เกี่ยวกับการ บูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองแฝง ทำการจดบันทึกและนำข้อมูลมาวิเคราะห์

2) การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสัมภาษณ์เชิงลึกแบบไม่มีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 16 รูป/คน แล้วจึงบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบการวิจัย โดยประชากรที่ศึกษา แบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ

2.1) ช่างฝีมือท้องถิ่น จำนวน 4 คน เป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ตรงในการสร้างหรือบูรณะศิลปกรรมล้านนา เป็นช่างไม้ ช่างแกะสลัก ช่างปูนปั้น ซึ่งสามารถอธิบายถึงเทคนิค รูปแบบ ความหมาย

2.2) พระสงฆ์ จำนวน 4 รูป เป็นพระที่จำพรรษาอยู่ในวัดสำคัญของเมืองแฝง หรือมีบทบาทด้านการศึกษา พระพุทธศาสนาและศิลปะ ได้แก่ เจ้าอาวาส พระนักปราชญ์ สามารถอธิบายคติความเชื่อ ค่านิยมทางศาสนา

2.3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านศิลปะและพุทธศาสนา จำนวน 4 คน นักวิชาการ ศิลปิน ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะล้านนา และผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น ซึ่งมีองค์ความรู้ลึกซึ้งทั้งในมิติประวัติศาสตร์ ความงามเชิงศิลป์ บทบาททางวัฒนธรรม

2.4) ชาวบ้านผู้มีบทบาทในชุมชน จำนวน 4 คน ผู้นำชุมชน มัคทายก ผู้ดูแลโบราณสถาน และผู้เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม

ในการสัมภาษณ์เริ่มขึ้นจาก ผู้วิจัยนำหนังสือขออนุญาตสัมภาษณ์จากทางบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย เพื่อติดต่อขออนุญาตสัมภาษณ์และไปสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวกให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงลึก แบบไม่มีโครงสร้าง พร้อมทั้งบันทึกเทปการให้สัมภาษณ์ หลังจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำบทสัมภาษณ์มาถอดเทป เพื่อเตรียมวิเคราะห์ข้อมูลโดยภาพรวมในประเด็นที่ต้องการต่อไป

3) ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาเอกสาร ขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย นำสาระไปใช้ในวิถีชีวิตชุมชนในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย ซึ่งการดำเนินการในขั้นตอนนี้มีดังนี้

3.1) สืบค้นข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ คือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา หนังสือ วารสาร บทความ งานเขียน ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัยจากหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3.2) นำข้อมูลมาจัดประเภท วิเคราะห์ อธิบาย ตีความ แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.3) ขอคำแนะนำ ปรัชญา และความเห็นจากคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และจากท่านผู้รู้ที่มีความชำนาญการและแตกฉานเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่ทำการวิจัย

4) การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อ่าน ค้นคว้าจากเอกสารและการสัมภาษณ์ มาตรวจสอบความถูกต้อง ความเพียงพอ และความน่าเชื่อถือของข้อมูล นำข้อมูลมาจัดระเบียบโดยแบ่งออกเป็น ส่วน ๆ หรือเป็นประเภทให้อยู่ในหมวดเดียวกัน ซึ่งจำแนกเป็นข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและตามลักษณะของข้อมูล หลังจากนั้นก็นำข้อมูลมาวิเคราะห์และแปลความหมาย ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากการสำรวจเอกสารและดำเนินการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และนำสาระสำคัญมาวิเคราะห์การบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย

5) การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วจัดบันทึกไว้ในลักษณะของการบรรยาย (Descriptive) เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ให้เห็นภาพเกี่ยวกับบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย ในการวิเคราะห์ผลการศึกษา นี้ จะใช้รูปแบบการวิเคราะห์ตามหลักทฤษฎีการวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์ และการนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลภาคสนามด้วยการพรรณนาและวิเคราะห์ตามประเด็นต่าง ๆ

6) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยมีการตรวจสอบความแม่นยำ (Validity) และความน่าเชื่อถือของข้อคำถามภาคสนามทุกครั้งที่ได้ข้อมูล ด้วยการดูว่าข้อคำถามได้สื่อความหมายตรงตามที่ต้องการหรือไม่ ทดสอบกับสภาพแวดล้อมและข้อมูลอื่นที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่นๆ ในลักษณะทดสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความแม่นยำและมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น จากการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ด้วยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

6.1) ตรวจสอบข้อมูลจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Member Checks) โดยให้บุคคลที่เกี่ยวข้องหรือสมาชิกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหรือหลักฐานต่าง ๆ จากภาคสนามที่วิจัย ตรวจสอบความถูกต้องของหลักฐานทางข้อมูลและผลงานวิจัยที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นอย่างต่อเนื่อง และการแสวงหาความรู้ ความจริงที่ปฏิบัติกรอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

6.2) ตรวจสอบด้วยกลุ่มเพื่อนนักวิจัย (Peer Examination) โดยการขอรับรองให้บุคคลหรือเพื่อนนักวิจัยให้ข้อมูลและรายละเอียด แสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ ตลอดจนการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักฐานและข้อมูล แบบแผนที่เป็นแก่นสารทำการวิเคราะห์จากข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้จากสนามการวิจัย

6.3) การเชื่อมโยงข้อมูลการวิจัยแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อสะท้อนให้เห็นข้อมูลหลักฐานและผลงานวิจัย โดยอาศัยการตีความหมายของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้ มีความไว้วางใจได้ว่ามีความถูกต้อง ตรงตามความเป็นจริงที่ได้นำเสนอไป ซึ่งในทางปฏิบัตินั้นจะกระทำโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง หลากหลายวิธี และโดยนักวิจัยหลายคน เพื่อที่จะตรวจสอบความไว้วางใจ ตลอดจนการเข้าถึงข้อเท็จจริง หรือปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และสรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย

1. พุทธสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในศิลปกรรมเมืองฝาง

พุทธสุนทรียศาสตร์ เป็นแนวคิดเชิงปรัชญาที่อธิบายความงามตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีได้มุ่งเน้นเพียงรูปลักษณ์ภายนอก หากแต่เป็นความงามที่มีสัจยะแห่งธรรมเป็นแก่นสำคัญ ความสงบ ความว่าง ความสมณะ พุทธศิลป์สะท้อนคุณค่าดังกล่าวผ่านลักษณะเชิงสัญลักษณ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 564) ลักษณะเฉพาะของพระพุทธรูปสกุลช่างฝาง มีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นและสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่อย่างชัดเจน การศึกษารูปแบบของพระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝาง สามารถแยกได้ เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกพระพุทธรูปได้รับอิทธิพลจากสกุลช่างหลวง กลุ่มที่สองพระพุทธรูปมีรูปแบบเป็นท้องถิ่น พระพุทธรูปสกุลช่างฝางมีรูปแบบการสร้างที่สอดคล้องกับศิลปะล้านนาโดยทั่วไป ได้แก่ พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร ขัดสมาธิราบ และพระพุทธรูปยืน โดยนิยมมากที่สุดคือพระพุทธรูปขัดสมาธิราบปางมารวิชัย ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะสกุลช่างสุโขทัย (พัชรวรรณ บัวอ่วม, 2559: ง, 36) ด้านการสืบทอดคติ ความเชื่อ ความศรัทธา และมรดกทางวัฒนธรรมจากอดีตสู่ปัจจุบันอย่างยั่งยืนและประเพณีวัฒนธรรมเมืองฝาง เช่น พิธีกรรมอบรมสมโภช พระพุทธรูป ประเพณีปอยหลวง ประเพณีสืบทอดตา ประเพณีตานข้าวสาก ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีตานหัวหิงไฟ

พระเจ้า ประเพณีเป็ง เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2542: 20) พระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝางยังสะท้อนคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่นล้านนา โดยมีรากฐานจากความศรัทธาในพระรัตนตรัย สร้างสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธรูปภายหลังการปรินิพพาน ซึ่งนำไปสู่การเกิดเจดีย์ 4 ประเภท ได้แก่ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุเทสิกเจดีย์

2. วิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย

วิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย ตั้งอยู่บนการมองชุมชนในฐานะพื้นที่ที่ศาสนา วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคมหลอมรวมกันเป็นองค์รวม ทั้งนี้ วิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางมิได้หมายถึงเพียงแบบแผนการดำเนินชีวิตประจำวัน แต่รวมถึงความเชื่อ ค่านิยม การปฏิบัติศาสนกิจ ประเพณีท้องถิ่น และการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่ชุมชนร่วมกันยอมรับและปฏิบัติสืบทอดกันมา การสร้างพระพุทธรูปของชาวฝางในอดีตนั้น จึงเป็นการแสดงออกถึงความอ่อนน้อม ทนทุกข์แบบควบคู่กับพลังแห่งศรัทธา อันทรงคุณค่าเป็นความงดงามทางด้านจิตใจตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมุ่งเน้นความสงบ ความเรียบง่าย และการหล่อเลี้ยงจิตวิญญาณ พระพุทธรูปเป็นศูนย์รวมศรัทธาและเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชุมชนมาอย่างยาวนาน มิได้เป็นเพียงวัตถุทางศาสนา สะท้อนความเชื่อ อัตลักษณ์ทางจิตวิญญาณของท้องถิ่น ปัญหาการโจรกรรมและการลักลอบค้าพระพุทธรูปในปัจจุบันสะท้อนถึงความเปราะบางของมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณค่าทางประวัติศาสตร์และจิตใจของชุมชนโดยตรง การเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตเมืองฝางเกิดจากปัจจัยเชิงโครงสร้างและปัจเจกชนร่วมกัน โดยการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การย้ายถิ่นฐาน และอิทธิพลจากโลกาภิวัตน์ ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมปรับตัวไปสู่ความหลากหลายทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่มีบทบาทสำคัญในการสร้างวิถีชีวิตใหม่ ขณะเดียวกัน ชุมชนยังคงรักษาประเพณีพื้นเมืองบางมิติ การพัฒนาเมืองกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546: 1) ปัจจุบันเมืองฝางเป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งมักส่งผลต่ออีกด้านอย่างรวดเร็ว การเปิดกว้างทางเศรษฐกิจและการคมนาคมช่วยส่งเสริมการพัฒนาและความเจริญทางเศรษฐกิจของเมือง แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างความท้าทายต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม พระพุทธรูปสำริดที่พบตามวัดต่าง ๆ ในเขตอำเภอฝางและอำเภอแม่สาย มีจารึกระบุศักราชการสร้างอย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนความเจริญทางศาสนา ศิลปกรรม การศึกษาเมืองฝางจึงมีความสำคัญทั้งในมิติสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ การฟื้นฟูดินแดนเมืองฝางในปัจจุบัน

3. บูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย

พุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย โดยเฉพาะพระพุทธรูป สกุลช่างฝาง สถาปัตยกรรม และโบราณสถานทั่วเมืองฝาง ได้ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณที่สะท้อนอุดมคติและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน พุทธศาสนาในบริบทเมืองฝางได้ปรับตัวตามบริบทของแต่ละยุคสมัย จากความรุ่งเรืองในอดีตที่สะท้อนผ่านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมโบราณ สู่การสร้างสรรคในรูปแบบร่วมสมัยในปัจจุบัน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554: 101) อิทธิพลของพุทธศิลป์มีผลต่อศรัทธา ค่านิยม การรับรู้ของชุมชนเมืองฝางเป็นอย่างมาก รูปลักษณะของพระพุทธรูปในแต่ละยุคยังสะท้อนค่านิยมของสังคมล้านนา อิทธิพลต่อพิธีกรรม พิธีกรรมและการปฏิบัติทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปดังกล่าว อิทธิพลต่ออัตลักษณ์ชุมชนเมืองฝาง ยังมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจากพระพุทธศาสนา ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิต ความเชื่อ ส่งเสริมให้เกิดความเป็นเอกภาพและความเข้มแข็งทางสังคม พุทธสุนทรียศาสตร์มิได้จำกัดอยู่เพียงในพิธีกรรมหรือประเพณี หากแต่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน สะท้อนความงามเชิงจริยธรรม อิทธิพลต่อการสืบทอดวัฒนธรรม ศิลปกรรมพุทธในเมืองฝางมีคุณค่าเชิงสัญลักษณ์ในฐานะตัวแทน

ของพระรัตนตรัย โดยความงามมิได้เกิดจากความวิจิตรอลังการ หากแต่เกิดจากพลังศรัทธาที่สั่งสมและสืบทอดมาอย่างยาวนาน พระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝาง มีรูปแบบเฉพาะท้องถิ่นอันเป็นส่วนสำคัญในการช่วยกำหนดอายุสมัย ทำให้ทราบข้อมูลประวัติศาสตร์ของเมืองฝางได้ (คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2539: 108)

4. องค์ความรู้เกี่ยวกับบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย

การนำพุทธสุนทรียศาสตร์ มาประยุกต์ในงานสร้างสรรค์ร่วมสมัยของชุมชนเมืองฝาง ปรากฏชัดผ่านการกราบไหว้และบูชาพระพุทธรูปสกุลช่างฝาง สืบทอดสู่คนรุ่นหลัง การประยุกต์ดังกล่าวยังขาดการเชื่อมโยงโดยตรงกับ แก่นแท้ของพุทธสุนทรียศาสตร์ ในมิติของการปฏิบัติธรรม ความเชื่อ ความศรัทธา ในพุทธสุนทรียศาสตร์ การนำเสนอ FANG Model เป็นกรอบแนวคิดในบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ F (Form of Buddhist Art) มิติศิลปกรรมที่สะท้อนความงามและอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมล้านนา A (Aesthetic Ritual Practice) มิติพิธีกรรมที่ถ่ายทอดความหมายและคุณค่าทางจิตวิญญาณผ่านประเพณีและกิจกรรมทางศาสนา N (Network of Community Life) มิติชุมชนที่เชื่อมโยงผู้คนผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมและการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรม และ G (Generative Cultural Sustainability) มิติผลลัพธ์ที่นำไปสู่ความยั่งยืนทางวัฒนธรรม โมเดลนี้แสดงให้เห็นว่า พุทธสุนทรียศาสตร์มิใช่เพียงแนวคิดเชิงนามธรรม หากเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมวิถีชีวิต ค่านิยม และอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย

อภิปรายผล

1. หลักการและกระบวนการบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์กับวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝาง

พุทธสุนทรียศาสตร์ในเมืองฝางเป็นมากกว่าความงามทางศิลปะ เพราะเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต ความเชื่อ และพิธีกรรมของชุมชน ทำหน้าที่หล่อหลอมจิตสำนึก สร้างอัตลักษณ์ร่วม และสืบทอดวัฒนธรรมล้านนา โดยพระพุทธรูปสกุลช่างฝางและศิลปกรรมพุทธเป็นสื่อถ่ายทอดคตินิยม คุณค่าทางจิตวิญญาณ และอัตลักษณ์ท้องถิ่น วัดเป็นศูนย์กลางของชีวิตชุมชนในการสืบทอดศาสนา ประเพณี และความสัมพันธ์ทางสังคม ขณะที่พิธีกรรมช่วยเชื่อมโยงศิลปกรรมกับการปฏิบัติจริง ทำให้ผู้คนเกิดศรัทธา ความทรงจำร่วม และการมีส่วนร่วมในการรักษามรดกวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างศิลปกรรม พิธีกรรม ชุมชน และการสืบทอดทางวัฒนธรรมจึงเป็นระบบที่พึ่งพาอาศัยกัน ส่งผลให้อัตลักษณ์ล้านนายังคงดำรงอยู่และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่องในสังคมร่วมสมัย สอดคล้องกับ พระมหาอุดม ปญญาโก (อรรถศาสตร์ศรี) (2547: 28) ที่ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์ ศึกษากรณีเฉพาะพระพุทธรูปสมัยอยุธยา” สุนทรียศาสตร์ตะวันออก พุทธสุนทรียศาสตร์ เน้นความงามที่ไม่ใช่เพียงรูปลักษณ์ภายนอก แต่แฝงด้วยสาระทางธรรม เช่น ความสงบ ความสมถะ ความงามในพุทธศิลป์จึงมีเป้าหมายเพื่อขัดเกลาจิตใจ นำไปสู่สมาธิ ปัญญา การเข้าถึงธรรม

2. มิติรูปแบบพุทธศิลป์กับการหล่อหลอมวิถีชีวิตชุมชน

มิติรูปแบบพุทธศิลป์กับวิถีชีวิตชุมชนเมืองฝางมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่น โดยพุทธศิลป์ทำหน้าที่ถ่ายทอดธรรมะ ความศรัทธา และอัตลักษณ์ล้านนาผ่านพระพุทธรูป วัด และสถาปัตยกรรม จนหล่อหลอมค่านิยม พฤติกรรม และวิถีชีวิตของผู้คน พระพุทธรูปสกุลช่างฝางซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ เป็นทั้งศูนย์รวมจิตใจ สื่อทางศาสนา และสัญลักษณ์ของชุมชน ช่วยสืบทอดคุณค่าทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น แม้จะเผชิญกระแสโลกาภิวัตน์และวัตถุนิยม

แต่แก่นแห่งศรัทธาและคุณค่าทางจิตวิญญาณยังคงดำรงอยู่ ทำให้พุทธศิลป์เป็นกลไกสำคัญในการธำรงอัตลักษณ์และความต่อเนื่องของชุมชนเมืองฝาง พระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝางเป็นสัญลักษณ์ของศรัทธา ความร่วมมือ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ล้านนา ผ่านรูปแบบศิลปกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ ทำหน้าที่เป็นทั้งสื่อทางศาสนา ศูนย์รวมจิตใจ เป็นกลไกในการสืบทอดคุณค่าทางศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชน สอดคล้องกับ พัทธวรณ บัวอ่วม (2559: ง) ที่ศึกษาเรื่อง “พระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝางในอำเภอฝางและอำเภอแม่อาว จังหวัดเชียงใหม่” ว่าการศึกษา รูปแบบของพระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝาง แยกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรกพระพุทธรูปได้รับอิทธิพลจากสกุลช่างหลวง กลุ่มที่สองพระพุทธรูปมีรูปแบบเป็นท้องถิ่น พุทธศิลป์เหล่านี้มีอิทธิพลต่อศรัทธา ค่านิยม และวิถีชีวิตของเมืองฝาง

3. มิติพิธีกรรมสุนทรียะกับการปฏิบัติทางวัฒนธรรม

มิติพิธีกรรมสุนทรียะกับการปฏิบัติทางวัฒนธรรมเป็นอัตลักษณ์สำคัญของเมืองฝาง โดยผสมผสานความงามทางศิลปะเข้ากับศาสนาและวิถีชีวิตของชุมชน พุทธสุนทรียศาสตร์ทำหน้าที่เป็นภาษาทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และอัตลักษณ์ผ่านพระพุทธรูป วัด พิธีกรรม และประเพณีต่าง ๆ ช่วยสืบทอดคุณค่าทางจิตวิญญาณ เสริมสร้างความสามัคคี และความมั่นคงทางจิตใจของผู้คน พิธีกรรมยังเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรม เช่น ความเมตตา ความอ่อนน้อม และศรัทธาให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน แม้เผชิญการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ แต่ชุมชนยังสามารถปรับประยุกต์พุทธสุนทรียศาสตร์ให้สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัย พร้อมทั้งรักษาอัตลักษณ์ของเมืองฝางอยู่สืบไป สอดคล้องกับกิตติยา อุทวิ (2551: 27) ที่ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อและ คุณค่าของการสร้างพระพุทธรูปสำริดในล้านนา” การสร้างพระพุทธรูปสำริดในล้านนาในเมืองฝางเป็นการพัฒนาผสมผสานตามวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่น จนเกิดรูปแบบเฉพาะของตนเอง สะท้อนความศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิม ทำให้เกิดพิธีกรรมและงานพุทธศิลป์ อีกทั้งยังมีคุณค่าทั้งต่อจิตใจ ช่วยธำรงศาสนา ถ่ายทอดธรรม และรักษาวัฒนธรรมให้สืบต่อไป

4. มิติชุมชนและเครือข่ายชีวิตทางสังคม

มิติชุมชนและเครือข่ายชีวิตทางสังคมของเมืองฝางเกิดจากความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงศาสนา วัฒนธรรมเข้าด้วยกัน พระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝาง เป็นศูนย์กลางด้านศาสนาและพิธีกรรม บ้านเป็นแหล่งบ่มเพาะค่านิยมและภูมิปัญญา ส่วนชุมชนเป็นพลังสนับสนุนการสืบทอดประเพณีและกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ ช่างฝีมือ ผู้นำชุมชน และประชาชน ช่วยสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความเข้มแข็งทางสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งด้านแรงงาน ทรัพยากร ศรัทธา และการถ่ายทอดความรู้ ทำให้พุทธสุนทรียศาสตร์ ศิลปกรรม พิธีกรรม และค่านิยมทางวัฒนธรรมฝังรากลึกในวิถีชีวิต และได้รับการสืบทอดอย่างยั่งยืนจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2539: 125) ที่ศึกษาเรื่อง “เมืองและแหล่งโบราณในล้านนา” ว่า หลักฐานเมืองโบราณและคูเมือง กำแพงเมืองฝาง รวมไปถึงพระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝาง เป็นตัวอย่างหนึ่งที่มีความน่าสนใจต่อการศึกษา ที่มีรูปแบบเฉพาะตามบริบทท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญในการกำหนดอายุสมัย วิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางศิลปะระหว่างเมืองและสกุลช่าง ใช้ในการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของเมืองฝางได้

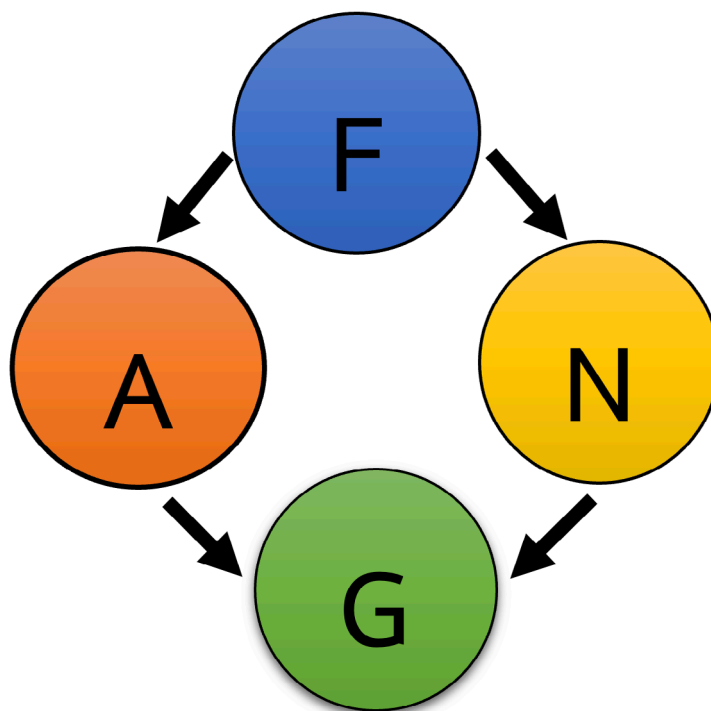
5. มิติความยั่งยืนทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการบูรณาการ

มิติความยั่งยืนทางวัฒนธรรมของเมืองฝางมองว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถเติบโต ปรับตัว และสร้างคุณค่าใหม่ได้ โดยอาศัยการบูรณาการระหว่างวัด บ้าน และชุมชนในการสืบทอดและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการจัดการองค์ความรู้ การสร้างฐานข้อมูลดิจิทัล การประยุกต์ศิลปกรรมล้านนาให้เข้ากับงานสร้างสรรค์ร่วมสมัย พุทธ

สุนทรียศาสตร์ถูกนำมาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิต เศรษฐกิจสร้างสรรค์ การท่องเที่ยวเชิงคุณค่า และการพัฒนาชุมชน โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน เครือข่ายช่างและปราชญ์ท้องถิ่น รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและ AI เพื่อเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่และสังคมโลก ควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการธำรงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ทำให้วัฒนธรรมล้านนาในเมืองฝางสามารถสืบทอดและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน เมืองฝางใช้แนวทาง “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน-ราชการ) เป็นกลไกเชื่อมโยงคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดมรดกวัฒนธรรมและส่งเสริมเศรษฐกิจ เช่น สถาปัตยกรรมแพชั่น กราฟิก ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยี ความยั่งยืนทางวัฒนธรรมเกิดจากการมีทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของชุมชน การสนับสนุนด้านการศึกษา นโยบาย และโครงสร้างดิจิทัล โดยมียุทธศาสตร์สำคัญ 3 ด้าน คือ 1) สืบสาน องค์ความรู้ผ่านคลังข้อมูลดิจิทัล 2) รักษา เมืองเก่าและโบราณสถาน และ 3) ต่อยอด พุทธศิลป์สู่สินค้าและบริการร่วมสมัย เพื่อสร้างคุณค่าและพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองฝางอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ (2546: 39) ที่ศึกษาเรื่อง “สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต” ว่าชีวิตที่ดำเนินอย่างมีคุณธรรมและความประณีตงดงามเป็นชีวิตที่มีสุนทรียะ ความงามนั้นจะกระตุ้นแรงบันดาลใจ ก่อให้เกิดการรับรู้ ความคิด และนำไปสู่การสร้างสรรค์ในทุกมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี หรือสังคม โดยมีพลังของสุนทรียภาพเป็นแรงผลักดันสำคัญในการพัฒนาชีวิตและสังคมอย่างสร้างสรรค์

องค์ความรู้จากการวิจัย

แบบจำลอง FANG Model

ภาพที่ 1 แผนภูมิองค์ความรู้จากการวิจัย แบบจำลอง FANG Model

ที่มา: ผู้วิจัย

1) F – Forms of Buddhist Art (มิติศิลปกรรม)

หมายถึง การแสดงออกของพุทธสุนทรียศาสตร์ผ่านรูปแบบศิลปกรรมและพุทธศิลป์ล้านนา โดยเฉพาะพระพุทธรูปสกุลช่างฝาง ซึ่งสะท้อนอุดมคติทางพระพุทธศาสนา เช่น ความสงบ ความเรียบง่าย และความละมุนละไมทางสุนทรียภาพ ศิลปกรรมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดหลักธรรมและคุณค่าทางจิตวิญญาณของพระพุทธศาสนาจากอดีตสู่ปัจจุบัน และเป็นรากฐานสำคัญของอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองฝาง

2) A – Aesthetic Ritual Practice (มิติพิธีกรรม)

หมายถึง การถ่ายทอดพุทธสุนทรียศาสตร์ผ่านพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมล้านนา เช่น วันพระ งานปอยหลวง ประเพณีปีใหม่เมือง และการสักการะพระพุทธรูปในพิธีต่าง ๆ พิธีกรรมเหล่านี้เป็นกระบวนการหล่อหลอมจิตใจ สร้างความหมายร่วม และเสริมสร้างศรัทธาในชุมชน ทำให้พุทธสุนทรียศาสตร์ปรากฏในมิติของพฤติกรรม ความรู้สึก และจิตสำนึกทางศาสนา

3) N – Network of Community Life (มิติชุมชน)

หมายถึง บทบาทของพุทธสุนทรียศาสตร์ในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงผู้คนในชุมชนเมืองฝาง ผ่านวิถีชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ทางสังคม และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของการสื่อสารคุณค่าทางสังคม เช่น ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อ และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล มิติดังนี้สะท้อนการหล่อหลอม อัตลักษณ์และความเข้มแข็งของชุมชน

4) G – Generative Cultural Sustainability (ผลลัพธ์ของโมเดล)

เมื่อทั้งสามมิติทำงานร่วมกัน จะก่อให้เกิดกระบวนการสร้างและสืบทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้พุทธสุนทรียศาสตร์กลายเป็นพลังทางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมวิถีชีวิต ค่านิยม และอัตลักษณ์ของชุมชนเมืองฝาง พร้อมทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนามรดกวัฒนธรรมล้านนาให้สามารถดำรงอยู่ในบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างยั่งยืน

FANG Model (Forms of Art – Aesthetic Ritual – Network of Community – Generative Cultural Sustainability) เป็นกรอบแนวคิดในการบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์กับวิถีชีวิตของชุมชนเมืองฝางในบริบทสังคมล้านนาร่วมสมัย ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน วัฒนธรรม และการเรียนรู้ทางสังคมได้ในหลายระดับ ดังนี้

1) แนวทางการประยุกต์ใช้ FANG Model ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

โมเดล FANG สามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองฝาง โดยเฉพาะพระพุทธรูปสกุลช่างฝาง ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญของพื้นที่แนวทางการดำเนินการ การศึกษาวิจัยรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธศิลป์ล้านนา การพัฒนาศูนย์เรียนรู้พุทธศิลป์เมืองฝาง การฟื้นฟูงานหัตถกรรม ภูมิปัญญาช่างพื้นบ้าน

2) แนวทางการประยุกต์ใช้ FANG Model ด้านการพัฒนาชุมชนอัตลักษณ์ท้องถิ่น

FANG Model สามารถใช้เป็นกรอบในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยให้วัดและชุมชนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการถ่ายทอดคุณค่าทางวัฒนธรรมแนวทางสำคัญ ได้แก่ การจัดกิจกรรมวัฒนธรรมและประเพณีล้านนา การพัฒนา “ถนนวัฒนธรรมเมืองฝาง”

3) แนวทางการประยุกต์ใช้ FANG Model ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

โมเดล FANG สามารถนำไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมและพุทธศาสนาในระดับท้องถิ่น โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวทางการดำเนินงาน

4) แนวทางการประยุกต์ใช้ FANG Model ด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยววัฒนธรรม

FANG Model สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของชุมชน โดยเชื่อมโยงพุทธศิลป์ล้านนา วัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวทางการดำเนินการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมจากอัตลักษณ์ล้านนา การจัดเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมเมืองฝาง

5) แนวทางการประยุกต์ใช้ FANG Model ด้านนโยบายและการพัฒนาสังคม

ในระดับนโยบาย โมเดล FANG สามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดแนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมและชุมชนในพื้นที่ล้านนา โดยเน้นการบูรณาการศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนแนวทางสำคัญ

สรุป การประยุกต์ใช้ FANG Model สามารถดำเนินการได้ในหลายมิติ ทั้งด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชน การศึกษา เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการกำหนดนโยบายทางวัฒนธรรม โดยมีเป้าหมายสำคัญในการบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์กับวิถีชีวิตของชุมชนเมืองฝาง เพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ ความเข้มแข็งของชุมชน และความยั่งยืนของมรดกวัฒนธรรมล้านนาในบริบทสังคมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ส่งเสริมและบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์เข้ากับแผนพัฒนาท้องถิ่น เช่น แผนวัฒนธรรม แผนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และแผนการศึกษา เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนของเมืองฝางและพื้นที่ใกล้เคียง

1.2 จัดตั้งศูนย์เรียนรู้พุทธสุนทรียศาสตร์ล้านนาในอำเภอฝาง แม่อาฮาย และไชยปราการ เพื่อรวบรวมและถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น เวิร์กช็อป นิทรรศการ และการแสดงศิลปวัฒนธรรม

1.3 สนับสนุนการบูรณาการพุทธสุนทรียศาสตร์ในระบบการศึกษาและกิจกรรมเยาวชน เช่น เพิ่มเนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่น จัดค่ายพุทธศิลป์ และกิจกรรมผ่านวัด เพื่อสร้างความเข้าใจและความผูกพันต่อศิลปวัฒนธรรมและวิถีพุทธในมิติความงามอย่างรอบด้าน

2) ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1.1 ควรมีการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับ “การถ่ายทอดพุทธสุนทรียศาสตร์จากฐานสู่ฐานในชุมชนเมืองฝาง” สார்วจองค์ความรู้ทางสุนทรียศาสตร์ เช่น ศิลปกรรมล้านนา พิธีกรรม ความงดงามในจิตวิญญาณของพุทธศาสนา

1.2 ควรมีการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับ “การสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมโดยใช้พุทธสุนทรียศาสตร์เป็นฐานในการพัฒนาชุมชนเมือง” วิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม ผ่านกระบวนการศึกษาทางพุทธสุนทรียศาสตร์

1.3 ควรมีการทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับ “การรับรู้และทัศนคติของประชาชนต่อพุทธสุนทรียศาสตร์ในชีวิตประจำวัน” เน้นความหลากหลายของทัศนคติในกลุ่มประชากรที่แตกต่างกัน และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและค่านิยมในชุมชนเมืองฝางภายใต้สภาวะสังคมร่วมสมัย เพื่อออกแบบกิจกรรมการส่งเสริมพุทธสุนทรียศาสตร์ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2542). **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- กิตติยา อุทวิ. (2551). **ความเชื่อและคุณค่าของการสร้างพระพุทธรูปปฏิมาสำริดในล้านนา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2539). **เมืองและแหล่ง โบราณในล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสแควร์.
- พระมหาอุดม ปญญาโก. (2547). **การศึกษาวิเคราะห์พุทธศิลป์เชิงสุนทรียศาสตร์กรณีเฉพาะพระพุทธรูป สมัยอยุธยา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พัชรารวรรณ บัวอ่วม. (2559). **พระพุทธรูปสำริดสกุลช่างฝางในอำเภอฝางและอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2550**. กรุงเทพมหานคร: แม็ค.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2546). **สุนทรียศาสตร์ เพื่อชีวิต (พิมพ์ครั้งที่2)**. กรุงเทพมหานคร: สันติศิริการพิมพ์.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). **พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย**. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.